Lingvistică generală

Câteva idei selectate de Emanuel Boboiu

Lingvistica generală răspunde la întrebarea „Ce este limbajul?”

Sunt trei răspunsuri – trei paradigme mari:

1. Paradigma lui Aristotel / el explică limbajul ca Logos Semanticos. Durează de la 355 A. Chr. – 1835 P. Chr. El leagă Logosul, adică faptele ce ţin de limbaj, de idee, respectiv, faptele ce ţin de mintea umană – această relaţie se numeşte Simbolon. Simbolon trimite la real, ceea ce se află în afara minţii umane şi a expresiei în care se desfăş oară limbajul. Descoperirea lui Aristotel este că limbajul nu este ceea ce merge de la limbă la lucruri, ci se află undeva la mijloc, între limbă şi minte. Limbajul este ceva ce ţine de o expresie laringuală şi un conţinut ideatic, mintal, care corespunde acelei expresii. După aceea, o relaţie 2 va duce şi la real. Există cuvinte care ţin de Logos Semanticos, dar care nu au corelat în real, acel cuvânt, însă, nu este fără sens „ci are un anumit conţinut mental. Ideea se împarte în I1 şi I2. I1 este impresia că revine dinafară, de la lucruri, este dată de simţuri. I2 este conţinutul mental, elaborat în mintea noastră.

2. Paradigma lui Humboldt. El defineşte limbajul ca Energeia. Humboldt spune că Aristotel a greşit pe jumătate, a greşit săgeata, în sensul că limbajul este Simbolon, este Logos Semanticos, dar nu există întâi un conţinut mental elaborat în minte, care apoi se exprimă într-o expresie sonoră sau scrisă într-o limbă particulară, ci trebuie să ne imaginăm că prin formele lingvistice se articulează conţinuturile. Deci conţinuturile nu preexistă în minte. Ele nu se elaborează separat, respectiv, conţinuturile şi cuvintele, ci împreună, şi, pornind de la această articulare a sonorului, conţinutul se exprimă, iese din formă. Dacă nu ar fi aşa, toţi oamenii ar avea în toate limbile conţinuturi echivalente. Diferenţele între limbi, nu sunt numai diferenţe de expresie, ci şi de conţinut.

3. Paradigma lui Coşeriu. El defineşte limbajul, drept creaţia de semnificaţie.

Detalieri – schemă pentru paradigme:

1. Prima paradigmă:

a) Întemeietor – Aristotel;

b) Gramatica înseamnă prăbuşirea epistemologică, are loc în jurul anului 100 A. Chr.

c) Reîntemeierea semiotică este realizată de Augustin şi are loc în 355 P. Chr.

d) Reducţii. Limbajul este definit ca:

D1) Expresie a gândirii – raţionalism;

D_2) Instrument de comunicare – empirismul;

D3) Limbajul este poetic – Vico (1725).

2. Paradigma a doua:

a) Întemeietor – Humboldt.

b) Gramatica comparativ-istorică.

c) Reîntemeierea semiotică – Saussure.

d) Reducţii:

D1) Generativism, raţionalism – Chomsky – limbajul este o raţionalizare propoziţională;

D_2) Empirisum sau cognitivismul, care afirmă că sintaxa este alcătuită nu în baza codului genetic, ci pe baza experienţelor trăite – de exemplu, o asociere de tipul „primire caldă" se face pe baza unei experienţe din copilărie (senzaţia euforică din braţele mamei);

D3) Integralismul – Coşeriu (e simetric cu Vico).

Notă: La A) se urmăreşte întemeierea, fundamentarea răspunsului; la B) este urmărirea momentului aplicativ – empiria sau gramatica; la C) este întemeierea prin găsirea unui gen proxim – reîntemeierea semiotică (descrierea lingvisticii în ştiinţa universului de semne; la D) este pasul rigorii – reducţiile.

ARISTOTEL

a) Întemeierea – fundamentarea

În abordarea minimală, limbajul constă în cuvinte sub aspectul material şi este apoi raportat la nişte lucruri din real. Undeva între aceşti doi poli, intuiţia ne spune că trebuie să găsim răspunsul la întrebarea „Ce este limbajul?". Aceste două elemente au fost raportate unul la altul prin termenii Epos (cuvinte sub aspectul material) şi

Ergon (lucrul sub aspectul lui fizic) – Heraclit. Până la Aristotel, întrebarea este pusă dinspre lucruri spre limbaj – lucrurile sunt fapte fizice, obiective, extralingvistice, iar limbajul ţine de un alt plan – ceea ce articulăm cu organul nostru fonator. Întrebarea era „Cum se spune la?”. Prin această întrebare se încearcă să se vadă, în ce măsură limbajul exprimă ceva din realitate. Aşa s-a pus problema de la Heraclit, sc. 6 A. Chr., până la Aristotel, aprox. 355 A. Chr.; un exemplu pentru această problemă – spunem „râu” pentru că „r” este o lichidă. Astfel pusă problema, înclinăm spre răspunsul că există ceva din real exprimat în limbaj. Ceea ce este esenţial comun între Epos şi Ergon este Logosul. Totuşi rămâne nerezolvată chestiunea, rămâne că între limbaj şi lucrul real este o distanţă – Platon spune „Cuvântul câine nu muşcă”, ba mai mult, cu cuvintele putem denumi lucruri care nu sunt în realitate. De fapt, relaţia nu este una pe orizontală, de la limbaj la lucruri, ci una verticală, în primul rând înspre conţinutul pe care îl avem în minte când articulăm nişte sunete. Deci relaţia nu este lineară şi bipolară, ci ierarhică. Conţinutul mental se leagă de latura materială a cuvântului, formând Simbolon, şi apoi trimite la realitate. Se schimbă direcţia, nu mai mergem dinspre lucrul real înspre cuvinte şi nu gândim întrebarea dintr-o perspectivă determinist-cauzală, nu gândim cum determină realul gândirea noastră.

Aici intervine revoluţia lui Aristotel – nu punem problema limbajului în perspectiva determinării lui de către real, a unei cauze în afara lui, care produce un efect în vorbirea noastră, ci procedăm invers: pornim de la cuvinte, nu le raportăm la real ci la conţinuturile din mintea noastră; după ce am ajuns la această entitate, urmărim relaţia dintre ea şi real. Această entitate bipolară este Simbolon şi este entitatea nucleară a limbajului – este alcătuit din Fone (sunet) şi Paternata (conţinut al conştiinţei). Acum întrebarea se pune în felul următor: „Ce este limbajul din perspectiva celui care vorbeşte?”. Pt. Aristotel cuvântul este Logos (expresie intenţională şi liberă), I1 reprezintă expresiile care vin dinafară, iar I2 este intenţia care se exprimă liber de impulsul exterior (se exprimă în sunete articulate).

Există trei relaţii: Prima este relaţia de simbolizare, relaţia

nucleară a limbajului; a doua, relaţia de desemnare a lucrurilor din realitate; iar a treia este relaţia care foloseşte primele două relaţii pentru a zice ceva despre altceva – S este P (doar aici se pune problema adevărului). Pentru prima relaţie este întrebarea „Semnifică sau nu?”; pentru a doua „Există sau nu?”; pentru a treia „Adevărat sau fals?”

Până la urmă, întrebarea este „Ce facem cu limbajul?” – limbajul este un instrument de comunicare, care ne ajută să ne organizăm viaţa practică.

Sunt niveluri de cunoaştere a limbii: Primul este cunoaşterea practică, apoi vine cunoapşterea META (o cunoaştere de tip reflexiv, o cunoaştere intuitivă despre cunoaşterea practică), iar al treilea este nivelul ştiinţei empirice (este o cunoaştere faptică, care sistematizează intuiţile de la nivelul al doilea); al patrulea nivel este nivelul cunoaşterii filosofice (EPISTEME – este o cunoaştere de tip filosofic, ce nu sistematizează doar faptele, ci dă o explicaţie a acestor fapte). Aristotel era pe nivelul al patrulea, dar după 200 de ani, Dionisus Trax va trece la nivelul trei, va fi o prăbușire epistemologică în gramatica acelei perioade.

Aristotel împarte logosul semantic în opt părţi:

1. Grama – sunet simplu, indivizibil, lipsit de semnificaţie.

2. Silaba – sunet complex, dar lipsit de semnificaţie.

3. Artron – sunet complex, lipsit de semnificaţie când e singur, dar cu semnificaţie câind e însoţit.

4. Sindes moi – părţi de legătură, conectori (conjuncţii, prepoziţii); sunt sunete complexe, lipsite de semnificaţie singure, dar cu semnificaţie când leagă alte două părţi de cuvânt.

5. Onoma – sunet complex, înzestrat cu semnificaţie, care nu poate fi analizat în alte părţi mai simple cu semnificaţie, adică în alte părţi ca şi el; aici e numele, substantivul, nu cele compuse din alte două; Onoma nu include şi ideea de timp.

6. Rema – sunet complex cu semnificaţie, care nu poate fi analizat în părţi constitutive ca şi el, dar care are şi ideea de timp (aici verbele).

7. Tosis – se referă la Onoma şi Rema, când acestea conţin mai multă semnificaţie, decât când ar fi luate ca simple nume şi verbe simple, nonanalizabile. Semnificaţia se obţine prin flexiune nominală şi conjugare verbală.

8. Logosare 4 ipostaze:

a) 5 + 6, Onoma + Rema;

b) 5 = 5 este definiţia;

c) 6 = 6 este tot definiţia;

d) Şi A) şi B) – de exemplu Iliada este un Logos, este formată şi din Onoma şi din Rema şi din foarte multe combinaţii de acest gen.

Aristotel merge pe distincţia Semnificant (expresie) şi semnificat (conţinutul elaborat mental).

Dionisus Trax: cartea lui Tehne Gramatike. El defineşte gramatica drept cunoaşterea practică a diferitelor întrebuinţări ale limbii greceşti de către poeţi şi scriitori. Este considerată greşită concepţia lui Dionisus.

Genul proxim al limbajului este Semiotica. Augustin este întemeietorul semioticii. Accesul către adevăr este intermediat prin semn. Semiotica este ştiinţa tuturor semnelor în cunoaşterea lumii. Pentru Augustin, un semn este un lucru care ne face să ne gândim la ceva, dincolo de impresia pe care lucrul însuşi ne-o lasă asupra simţurilor (asta se spune în De doctrina Christiana). El dă o primă clasificare a semnelor în experienţa umană. El separă semnele de lucrurile ca atare, căci există lucruri care nu sunt semne, dar când sunt atrase în perspectiva cunoaşterii umane, devin lucruri potenţial semnificative, adică Semnificabilia – avem deci, Signa (semne) şi Semnificabilia (semne potenţiale). O altă clasificare ar fi între Signa naturalia (cele care nu sunt făcute de om) şi Signa data (cele făcute de om). Astea se pot împărţi în Audibilia şi Visibilia. Se mai împart în Sgina propria (proprii) şi signa translata (transpuse). Augustin stabileşte o relaţie între Signans (cel care semnifică) şi Signatum (ceea ce semnifică cel care semnifică), acestea alcătuind împreună Signum, care trimite la Designatum. Locul cuvintelor în semiotică. Augustin observă că un copil preia expresia unui cuvânt aşa cum este, dar nu

poate prelua şi conţinutul de-a gata, copilul introduce un conţinut care vine din el însuşi. Ceea ce Aristotel a făcut numai cu cuvântul, acum Augustin face cu toate semnele. La Augustin avem un triunghi semiotic care sistematizează semnificarea în general. Totuşi, la Augustin, există o diferenţiere între cuvânt şi celelalte semne, cuvântul are o putere mult mai mare de semnificaţie. Cuvintele sunt singurele semne care se pot referi la ele însele, pot avea la Designatum un alt Signans şi Signatum. Cuvintele au puterea de a influenţa mult mai mult viaţa psihică umană, pentru că conţinutul implică sufletul uman. Cuvintele au şi puterea de a revela, aceasta este puterea maximală a cuvântului.

Întrebarea sec. 17 – 18 este „Cum putem construi o ştiinţă riguroasă a limbajului, după modelul ştiinţelor naturii, care să-şi definească obiectul şi demersul ştiinţific, strategiile, metodele, într-un model riguros?". Soluţiile la aceste probleme sunt 3: Raţionalistă engleză, empiristă engleză şi poeticistă în cultura italiană a lui Vico. Fiecare dintre cele trei este o reducţie, ele reduc esenţa Logosului semanticos la câte una din dimensiunile lui. Raţionaliştii vor reduce ceea ce vedea Aristotel în logosul semanticos la ceea ce Aristotel numea Logos Apofanticos, la dimensiunea utilizării raţional-conceptuale sau logice a limbajului. Empiriştii reduc limbajul la Logos Epragmaticos, la întrebuinţarea lui în viaţa cotidiană. Vico va reduce limbajul la mit şi poezie, la Logos poeticos.

Modul în care se produce reducţia: raţionaliştii spun că obiectul de studiu, esenţa limbajului, este limbajul ca expresie a gândirii raţionale, Printre empirişti limbajul este instrument de comunicare. Pentru Vico limbajul este, în esenţa lui, imaginaţie. Aceste reducţii înseamnă o pierdere a conceptului de Logos semanticos, ca o funcţie constitutivă a limbajului, în favoarea funcţiilor de întrebuinţare. Deci, acum se urmăreşte ce se face cu limbajul, nu ce este limbajul. Aceste reducţii sunt fundamental greşite.

Cartea fundamentală a raţionalismului francez este „Discurs asupra metodei" a lui Descartes (1637). La Descartes nu existau ştiinţe umane, nu exista ideii că s-ar putea studia mintea, psihicul omului şi că acolo s-ar putea afla un adevăr în afara lumii fizice. El spunea că

adevărul este legat de ştiinţă, el aparţine nu atât minţii umane, cât realităţii, Poveştile, legendele contribuie la lărgirea orizontului, dar cică sunt periculoase pentru că ne îndeamnă să gândim realităţi imaginare care nu sunt conforme cu realul, ne îndeamnă să considerăm adevărul că nu este important, ne îndeamnă să sperăm dincolo de realul nostru. În 1994 apare cartea lui Antonio Damasio „Eroarea lui Descartes" care demonstrează ştiinţific că Descartes s-a înşelat, Prin urmare, teoria raţionalistă este un mod de reducţie a vorbirii la un singur mod de a vorbi – acela logic apofantic.

Reducţia empiricistă: Cel care a deschis această reducţie este englezul John Locke cu cartea „Eseu asupra intelectului uman" (1690). Locke consideră că Descartes a greşit, nu există nimic în minte, raţiune, fără să fi fost înainte în simţuri. Tot ce există în raţiune vine de la simţuri – de exemplu, ideea de Dumnezeu nu există în minte, decât după o experienţă. Mintea este o tabularasa, iar simţurile reprezintă condeiul care scrie pe această tabula rasa. Omul este o fiinţă intermediară, este inferior îngerilor, este tot un fel de animal, dar are ceva în plus faţă de celelalte. Idealul de viaţă al omului nu este de a ajunge ca Dumnezeu, ci de-a se integra adaptativ la lume, la realitatea exterioară lui. Empiriştii susţin că sunt idei simple, ceea ce la raţionalişti erau idei înnăscute. La empirişti se observă o stranie omisiune, imaginaţia lipseşte cu desăvârşire. Ei spun că nu este nimic în mintea noastră care să nu fie reductibil la senzorial. Empiriştii nu mai reţin niciuna dintre cele trei ramuri ale limbajului menţionate de Aristotel. Toate cuvintele mai abstracte din limbă provin de la cuvinte mai concrete. Primul răspuns la „Ce este limbajul?" este că limbajul provine de la ceva concret, apoi devine tot mai abstract prin extensiunea sferei semantice. La empirişti deja există o diferenţă între conţinuturi de la o limbă la alta, ceea ce la Raţionalişti nu este. Greşeala este că la ei, ceea ce vine ca expresie în minte, ceea ce se scrie pe tabula rasa a minţii este şi conţinutul – I2 este echivalent cu I1. Există doar conţinutul dat de simţuri, acesta nu este elaborat de mintea umană, decât în cazul cuvintelor abstracte, dar şi atunci I2 +ul este reductibil la I1, iar I1 este reductibil la ceea ce ne dau simţurile. Tot ce nu

corespunde realului, spun ei, trebuie condamnat. Obiecţia mare este: Aceasta este funcţia limbii? Să reproducă ceea ce este în lume? Omul nu este scufundat complet în natură, este şi o fiinţă spirituală. Chiar Locke îşi surpă propria teorie, dându-şi seama că trecerea de la I2 la I1 se face prin metaforă. Aceste erori provin de la faptul că ei consideră omul o fiinţă animală, care doar interacţionează practic cu lumea.

Reducţia poeticistă a lui Vico: Ediţia I a cărţii sale a apărut în 1725 „Ştiinţa nouă", iar a doua „Principiile ştiinţei noi" (1744). După Vico există 3 tipuri de obiecte: pur formale (constructele matematicii) – acestea sunt construite în mintea noastră nu au corespondent în afara minţii noastre; apoi obiecte naturale, care nu sunt construite de mintea umană, dar au corelat în mintea umană cunoscătoare, ele nu depind de mintea umană, pentru a le cunoaşte, mintea umană trebuie să se adapteze la natură. Al treilea tip de obiecte sunt cele culturale, care seamănă cu cele formale, sunt create de om şi cu cele naturale fiindcă au o ontologie a lor, sunt întrupate în ceva, în opere. Limbajul este prima operă culturală a omului. Cuvântul este o construcţie a minţii omului, care are în acelaşi timp o realitate a sa. Ştiinţa limbajului este o ştiinţă a culturii. Sunt principiile istoricităţii, afectivităţii. Vico vorbeşte despre 3 tipuri de limb: limba mută – prima limbă a lumii, înaintea cristalizării în conţinuturi lexicale şi în gramatică; limba zeilor şi a eroilor – limba în care s-au scris marile poeme; limba epistolară, preponderentă în vremea lui Vico şi care a pierdut din forţa poetică a limbilor vechi.

Vico a supraestimat natura prelogică şi poetică a limbilor vechi. Subestimarea naturii prelogice şi poetice limbilor actuale, a vorbirii din limbile europene actuale. Eroarea tehnică în interpretarea Iliadei, el accentuează importanţa metaforei în Iliada prea mult (de fapt în acest text cam lipseşte metafora şi sunt prezente mai mult comparaţiile). O critică fundamentală: ceea ce la Aristotel era implicit, că limbajul ţine de poezie, după cum reiese din capitolul XX din Poetica, la Vico devine explicit; ceea ce a descoperit Vico şi distruge prima paradigmă este diversitatea ireductibilă a limbilor, provenită din natura lor istorică culturală. Conţinuturile, I2, nu mai sunt esenţe

universale, ele sunt elaborate diferit în diferite limbi. În limbă nu avem conţinuturi universale, ci fiecare limbă îşi instituie conţinutul propriu. Vico descoperă diversitatea conţinuturilor, la aristotel era doar o diversitate a expresiilor.

1. A doua paradigmă, cea a lui Humboldt. Criza concepţiei aristotelice a limbajului nu poate fi depăşită, decât printr-o nouă paradigmă, un nou răspuns la întrebarea „Ce este limbajul?”. Humboldt vorbeşte despre un proces de articulare a sensibilului în idee. Limbajul nu este o expresie în sensul de transpunere în sunet a unor conţinuturi elaborate, ci invers, limbajul este o articulare a sunetelor, care duce la apariţia unor conţinuturi. Limbajul iese din articularea sonoră, din efortul de organizare a unor expresii, spre a constitui un conţinut care să-i corespundă. Pentru Humboldt limbajul este Enerheia (termen preluat din Etica Nicomahică). Limbajul nu este un produs, operă, adică Ergon, ci o activitate, adică Enerheia. Enerheia este o activitate care instituie un conţinut, a cărei activitate este tocmai această instituire, care este logic anterior unei tehnici date. Nu există o tehnică dată după care să se instituie conţinutul. Tehnica se instituie tocmai prin această activitate, prin Enerheia. Ea se instituie treptat, prin repetarea activităţii, dar nu există iniţial.

2. Contextul instituirii acestei teorii este revoluţia romantică. În gândirea filosofică este prefigurată de revoluţia Copernicană din opera lui Kant – subiectul trece în centru. Această revoluţie se rezumă prin metaforele: „Mintea ca oglindă”, faţă de „mintea ca o lampă”. Se acordă o mare importanţă imaginaţiei, care dă formă lumii. Imaginaţia stă la baza vorbirii, a creaţiei, a cunoaşterii teoretice. Humboldt spune că rădăcina din care derivă atât sensibilitatea umană, cât şi raţiunea, este tocmai imaginaţia. Toate activităţile umane sunt fundamental imaginative.

3. Începând din 1797 Humboldt trece printr-o criză – iniţial pentru el, limba, gesturile, fizionomia reprezintă manifestări exterioare ale omului, pentru Humboldt, la vremea aceea, imaginaţia avea rolul cel mai important, iar limba era doar o formă de exteriorizare. După călătoriile sale prin Europa, el îşi dă seama de

greşeala sa – limbajul nu este ceva exterior, îl vedem cum se manifestă în exterior, dar el este primul for în care se declanşează puterea originară imaginativă. Creaţia de conţinuturi prin imaginaţie se manifestă mai întâi în limbaj. Materia simţurilor este transformată în idee, lumea fenomenală este manifestată în idee. Ideea nu prea există, noi suntem cei cărora ideea le vine vorbind, pe nişte conţinuturi ideatice deja formate, dar noi refacem şi aceste conţinuturi pe care le folosim. Humboldt spune că sunt 3 etaje diferite în care se manifestă acelaşi principiu creator. Vorbim astfel despre efortul unui subiect în interacţiunea cu alte subiecte, de a institui conţinuturi noi, împărtăşibile – aceasta este activitatea de vorbire în plan individual. În vorbire noi schimbăm prin Enerheia semnificaţiile date în dicţionar – acesta este planul limbilor istorice. Al treilea plan, cel mai abstract, este cel al limbii în general – independent de materialul cu care lucrăm şi regulile limbii folosite, există totuşi nişte coordonate universale, care se utilizează în vorbirea în orice limbă, ca aparţinând limbajului uman. Enerheia nu este valabilă doar pentru actul vorbirii individuale, ci şi pe planul limbii istorice şi cel al limbii umane în general. Regulă de bază, numai în şi prin Enerheia se creează conţinuturi noi. Humboldt suspendă problema originii limbajului, originea se întâmplă în fiecare moment al vorbirii – adevărata geneză a limbajului este în fiecare moment.

4. Humboldt formulează pentru prima dată principiul relativităţii lingvistice. Limba nu este un simplu instrument, ci ea conţine deja o viziune implicită a lumii. Formularea lui Humboldt: Limba descrie un cerc în jurul poporului care o foloseşte şi nu se poate ieşi din acest cerc, decât intrând în altul. Deci, învăţarea unei limbi noi, impune, implicit, achiziţia unui nou punct de vedere în înţelegerea limbii. Orice limbă reprezintă un stil mental al naturii umane, iar dispariţia unei limbi reprezintă o pierdere irecuperabilă pentru umanitate. Orice limbă reprezintă un mod de a fi, un mod de a da sens. Învăţând o expresie, se învaţă şi un conţinut unic al acelei expresii – asta ne asumăm când învăţăm o nouă limbă. În 1835 îşi publică cartea „Despre diversitatea structurilor lingvistice umane şi influenţa lor

asupra dezvoltării spirituale a omenirii” – diversitate înseamnă multiplicitate. Relativitatea lingvistică este faptul că în diferite comunităţi, în funcţie de experienţele particulare ale acestora, semnificaţia unei expresii se poate înţelege diferit – aici exemplul cu „ghiocelul”, care în franceză este „străpunge zăpada”.

Cele 5 fapte lingvistice invocate de Humboldt:

1. Semnificaţiile distinctive ale lexemelor – mai ales derivate dintr-o limbă;

2. Semnificaţiile asociative – conţinuturile cuvintelor se asociază în interiorul unei limbi, într-un fel caracteristic limbii respective şi netraductibil sau simetrizabil în altă limbă;

3. Categorizările conţinuturilor, a semnificaţiilor lexicale – grupările acestor conţinuturi au loc în moduri caracteristice limbilor, culturilor istorice particulare şi nu sunt universale.

4. Expresiile idiomatice – sunt expresii alcătuite din mai multe cuvinte, a căror înţeles nu poate fi dedus direct din componentele ei, din conţinuturile individuale ale componentelor, nu se poate traduce dintr-o limbă în alta, literar;

5. Simbolurile dintr-o operă literară sau dintr-un text folcloric şi sau cu implicaţii mitologice, sunt adânc înrădăcinate în această formă a limbii.

Prin această teorie, Humboldt nu susţine că suntem închiş într-un univers semantic, ci este imposibil să trecem de la un univers la altul.

6.

Reducţiile la paradigma 2:

Reducţia raţionalistă a lui Chonsky. Această reducţie se numeşte revoluţia generativistă a lui Chonsky. Este o restaurare în paradigma lui Humboldt a selecţiei Karteziene. Ceea ce a descoperit Chonsky, în contradicţie cu Saussure, este faptul că limbajul este interior fiinţei, nu este exterior ca la Ferdinand de Saussure. Nu limba este stăpână pe noi, ci noi, ca indivizi, o facem pe ea. El porneşte de la faptul că un copil, în momentul când a învăţat într-o limbă câteva cuvinte şi eventual nişte structuri de-a gata, este în situaţia de-a forma un enunţ

propriu, vorbim atunci de limbaj. Faptul că el este capabil să creeze fraze noi, pe care nu le-a mai auzit, iar apoi este şi înţeles de părinţi. Acest act se repetă toată viaţa, creând tot timpul structuri pe care nu le-am mai auzit. Activitatea înseamnă crearea unui număr infinit de structuri. Tot procesul acesta se numeşte COMPETENŢĂ LINGVISTICĂ. Deci, Generativismul studiază Competenţa lingvistică, un obiect situat în interior. Competenţa lingvistică este o capacitate combinatorie, nu vom ajunge la un set de reguli combinatorice.

Trăsăturile Competenţei lingvistice în comparaţie cu limba la Saussure sunt 3: ea este internă conştinţei, este idealizată, are sintaxă, este dinamicizată, nu lexic, staticitate; a doua trăsătură este obiectivul acestei teorii este de-a construi gramatică care să prezinte modul în care se manifestă conpetenţa lingvistică în toate limbiile, gramatica generativă arată cum se construiesc frazele posibile, este o gramatică sintetică, această gramatică subordonează sintaxa, morfologia şi lexicul; a treia trăsătură este demersul ştiinţific – modul în care se realizează această gramatică este unul ipotetico-deductiv, acest model nu descrie ceva universal, ci ceea ce are loc în conştiinţa noastră, în spontaneitatea minţii noastre.

Modelul clasic al gramaticii transformaţionale a cunoscut mai multe transformări, există trei perioade importante în care se dezvoltă gramatica transformaţională: perioada clasică (1957 Structuri sintactice şi 1965 Aspecte ale teoriei sintaxei), acestea constituind sisteme de reguli; apoi 1975 Reflecţii asupra limbajului, 1980 Reguli şi reprezentări, 1986 Nolige of language – în această perioadă se construieşte un alt model decât cel clasic, intitulat Principii şi parametri; a treia perioadă este a anilor 1990 – Programul minimalist – este un alt model.

Modelul clasic este o gramatică universală construită după principii ipotetico-deductive, nu indusă din descrierile particulare. Cele 3 componente ale modelului sunt: componentul central sau componentul sintactic generativ; apoi sunt două componente interpretative – unul semantic şi unul fonologic. Gramatica înseamnă putere combinatorică şi asta generează structurile fundamentale care

vor fi supuse unei interpretări semantice şi unei interpretări fonologice în structura de suprafaţă. Componentul sintactic este alcătuit şi el din două componente: baza – care generează un lanţ fundamental sau şiruri de lanţuri fundamentale cărora li se asociază descrieri sub formă de arbori; deci ea generează structurile de adâncime, care sunt supuse apoi componentei semantice. De la structura de adâncime se ajunge la a doua componentă a sintaxei, şi anume, componentul transformaţional – funcţia sa este să preia structurile generate de bază ca structură de adâncime şi să le desfăşoare în structuri de suprafaţă, care să fie interpretate de componentul fonologic. Gramatica este abstractă până la structura de adâncime, unde se leagă de componenta semantic şi ajunge prin nişte transformări spre multele structuri complicate de suprafaţă, care se leagă cu expresia fonologică de suprafaţă în limbile particulare. DECI, structura de adâncime este comună tuturor limbilor, iar transformările care duc la structura de suprafaţă dau particularitatea limbilor.

Erorile lui Chonsky: Pentru Chonsky stimulul expresiei lingvistice nu vine din exterior, creativitatea lingvistică este liberă, limbajul nu este un instrument, însă creativitatea nu este liberă în raport cu stimulul interior! – aceasta este o reducţie epistemologică, el se situează mai jos decât funcţia semnificativă. Vico spunea: cunoaştem din interior toate lucrurile pe care le-am creat, putem cunoaşte limbajul fiindcă noi îl producem; Chonsky spune că evoluţia modernă a lingvisticii infirmă teoria lui Vico – după Chonsky, trebuie să construim modele abstracte pentru o zonă profundă a inconştientului la care nu avem acces. Conform lui Chonsky, lingvistica este o ştiinţă a naturii, de fapt, el confundă condiţia cu cauza.

O altă eroare este reducţia limbajului la sintaxă – Chonsky studiază posibilităţile combinatorice la nivelul expresiei, el consideră că aritmetica este o manifestare a capacităţii lingvistice, dar, de fapt, sintaxa nu e autonomă, ci este subordonată semanticii, ea lucrează cu elemente semantice şi cu finalităţi semantice.

A treia eroare a lui Chonsky este că reduce sintaxa la nucleul ei

propoziţional, adică la ceea ce Aristotel numea un mod special al limbajului – Logos apofantic propoziţional, discursul logic, dar aici intervine problema întrebărilor, rugăminţilor, care nu pot fi derivate din S este P – la acestea nu se poate pune problema adevărat sau fals.

O rezolvare a acestei crize este în Europa, înainte de formularea americană. O teorie care se bazează tot pe creativitate, porneşte tot împotriva lui Saussure. Este tot ideea că intuiţia stă la baza limbajului, că este ceva interior, nu ceva exterior. În 1952, Eugeniu Coşeriu publică „Creaţia metaforică în limbaj" şi „Sistem, normă şi vorbire"; în 1955 – „Determinare şi cadru"; în 1958 – „Sincronie, diacronie şi istorie". Aici se construieşte o nouă teorie asupra creativităţii lingvistice.

1. Intenţia semnificativă este explorabilă dacă:

Capacitatea aceea de a crea limaj este inexplicabilă din punctul de vedere al unor cauze materiale, ea se explică numai în raport cu ceea ce produce ea. Ea produce nişte entităţi, în care partea materială, fizică, este un fel de instrument pentru a trimite la o parte formală, esenţială, care nu mai este materială. Coşeriu precizează că natura pe care o studiem noi, nu poate fi aproximată după natura naturii, a lumii, ci în raport cu ceea ce produce ea, nu după cauzele care ar fi făcut-o, ci după finalitatea ei, care este să producă asemenea obiecte. Finalitatea operei nu este cea materială, ci cea nematerială – partea materială este doar un instrument către ceva.

2. Lingvistica de până acum, a greşit în relaţia dintre limbă şi vorbire – limbile, explică şi Saussure, sunt sisteme deja constituite aşa cum o arată şi dicţionarul, vorbirea este activitatea în care se instituie valorile şi în care se manifestă capacitatea creatoare. Coşeriu spune: Toată lingvistica de până acum a studiat limbile, a crezut că obiectul de studiu sunt limbile, a eliminat vorbirea. Chonsky merge mai departe decât Saussure, el vede limba ca un sistem de reguli, nu vorbeşte de o limbă anume, ci de o limbă universală, dar nici el nu studiază vorbirea. Competenţa era ceva separat de vorbire. Coşeriu a descoperit două greşeli fundamentale în această perspectivă – de la limbă la vorbire: prima: în extensiune – dacă pornim de la limbă şi considerăm limba ca

obiect şi vrem să explicăm prin ea vorbirea, atunci rămân pe dinafară porţiuni uriaşe din limbă care nu intră în limbă – de exemplu în raport cu Saussure, Coşeriu se întreabă unde este vorbirea în plan universal? apoi Unde sunt discursul şi textul? care sunt tot vorbire. DECI, lingvistica de până la el a studiat doar limbile constituite istoric în sistem. A doua greşeală este în comprehensiune, procedând astfel nu putem înţelege nici limbile, nici competenţa – limbile se fac în vorbire.

3. Cum definim obiectul? Ce se întâmplă în activitatea simbolică, este apariţia, odată cu intenţia semnificativă de la care porneşte totul, a unor conţinuturi care să satisfacă aceste intenţii, pe care le instituie graţie acestei capacităţi, care se dobândeşte prin exersarea ei. Nu e dată anterior de procesele biologice şi nici ulterior activităţii de vorbire. Această capacitate este dată prin funcţia semnificativă, ceea ce înseamnă creaţia de semnificaţii.

Integralismul nu este egal cu lingvistica integrală. Integralismul înseamnă lingvistică integrală plus minimum poetică construită pe baza ei. Cum răspunde integralismul a întrebarea fundamentală? „Ce este limbajul?” – Răspunsul ei este: Limbaul este acea putere sau competenţă, culturală umană, care constă în creaţia de semnificaţie. Creaţia nu este egal cu creaţia artistică, poetică – creaţia înseamnă instituire de semnificaţii, limbajul este o instituire. Coşeriu spune: ceea ce creează, ceea ce instituie vorbitorul, nu este de aceeaşi natură cu ceea ce crează poetul (aşa spunea Croce, pornind de la Humboldt). Coşeriu spune că vorbitorul creează în vorbire conţinuturi intuitive împărtăşibile – aceasta înseamnă semnificaţia. DECI, semnificaţia reprezintă conţinuturi intuitive împărtăşibile, care nu sunt numai ale imaginaţiei creatorului, ci rezultă din interacţiunea creatorului cu interlocutorul. Aceste conţinuturi se realizează în intersubiectivitate, nu într-o subiectivitatea absolută, cea care le creează – Coşeriu denumeşte asta Autoritate lingvistică. Poetul este un creator absolut, pe când vorbitorul se ghidează după aşteptarea interlocutorului şi nu creează decât ceea ce poate fi împărtăşit cu acesta. Prin formula Creaţie de semnificaţie ne disociem de Croce (care susţinea că limbajul este poezie) şi de cei care susţineau că limbajul este un sistem de

semne. Limbajul seamănă foarte mult cu arta, nu cu ştiinţa – în vorbirea spontană, conţinutul este ca o imagine artistică, fiindu-le comună surprinderea intuitivă. Diferenţa fundamentală care ne face să nu confundăm limbajul cu arta, este că acele conţinuturi intuitive nu sunt create de o subiectivitate absolută, ci de una dotată cu autoritate, îl are pe interlocutor în mintea sa.

Lingvistica generală este o ştiinţă descriptivă, care ne dă posibilitatea să explorăm sistematic acest fenomen al creaţiei de semnificaţie în multiplicitatea desfăşurărilor sale în vorbire. Această ştiinţă este posibilă doar în trei feluri diferite, la trei niveluri diferite> Planul întâi – lingvistica vorbirii, planul universal, care studiază capacitatea elocuţională, ceea ce este comun vorbirii în orice limbă. Planul doi – limbile istorice, adică modalităţi istorice ale limbajului, nu le studiem ca produse ci studiem tehnica de producere a lor. Planul trei – textele; Coşeriu începe lingvistica textului.